

Män och kvinnor i dramadialog från två sekler

Ulla Melander Marttala

2004

FUMS, Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet
Adress: FUMS, Box 527, 751 20 UPPSALA. Telefon: 018-471 12 92
fums@nordiska.uu.se

Män och kvinnor i dramadialog från två sekler

Ulla Melander Marttala

2004

FUMS, Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet
Adress: FUMS, Box 527, 751 20 UPPSALA. Telefon: 018-471 12 92
fums@nordiska.uu.se

Abstract

Melander Marttala, Ulla, 2004: Män och kvinnor i dramadialog från två sekler. Svensk dramadialog 6 (= FUMS Rapport nr 213). Uppsala universitet. Uppsala.

Men and women in drama dialogues from two centuries presents results from a study of the language of the male and female drama figures in Swedish plays from the 18th and 19th centuries. The study is carried out within the project *Drama dialogue in Sweden through three centuries* at the Department of Scandinavian Languages at Uppsala University.

Certain linguistic features which reflect some often mentioned differences between male and female language use were selected for analysis, i.e. measures for speech quantity and for language forms, marking formal vs informal and emotional language; also speech situations were studied. Furthermore, language differences of matched couples of drama figures and of male and female authors were investigated.

In all, differences between men and women in the plays were found, but they were not totally clear. The male characters were found in general to account for the major part of the speech amount and to have a somewhat more formal language than the female characters. With some exceptions, men also used more emotional language. Regarding speech situations, in most cases only the male drama figures occurred in public places outside their homes, while both men and women appear in private settings, in their homes, where they also receive calls and visits. One conclusion is that the moral standards of the drama figures and the figures' social status have an important impact on the language of the dramatic characters in the plays and must be taken into consideration.

ISSN 0348-5838

ISRN UU-FUMS-R--213-SD--SE

Universitetstryckeriet
Ekonomikum, Uppsala 2004

Innehåll

Förord 5

Inledning 7

Material 7

Metod 9

Talutrymme och språk 9

Parundersökning 12

Manliga och kvinnliga författare 12

Talsituation 13

Resultat 14

Talutrymme och språk 14

1700-talet 14

1800-talet 16

Parundersökningen 18

Manliga och kvinnliga författare 25

Talsituationer 26

Diskussion 29

Litteratur 32

Bilagor 35

Bilaga 1. Formella och informella ordformer. Undersökta ord.

Bilaga 2. Värden för talutrymme och språk i 10 dramer. 1700-talet.

Bilaga 3. Värden för talutrymme och språk i 14 dramer. 1800-talet.

Bilaga 4. Utvalda rollfigurer i parundersökningen.

Bilaga 5. Värden för de enskilda rollfigurerna i parundersökningen.

Förord

Projektet *Svensk dramadialog under tre sekler* har sedan 1998 bedrivits vid Institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet. Huvudansvarig för projektet är undertecknad och bland medarbetarna finns en rad forskar och lärare vid institutionen: Görel Bergman-Claeson, Ulla Börestam, Ulla Melander Marttala, Siv Strömquist, Marie Sörlin, Kerstin Thelander, Gun Widmark och Carin Östman. Finansiellt stöd från Uppsala universitets språkvetenskapliga fakultetsnämnd har gjort det möjligt att i maskinläsbar form ställa samman och bearbeta en omfattande korpus av svensk dramatik från 1700-, 1800- och 1900-talet. Tack vare anslag från Vetenskapsrådet 2001–2003 har materialet kunnat underkastas en bred och mångsidig språkvetenskaplig analys. Hittills har inom projektet publicerats ett 25-tal rapporter och artiklar. Föreliggande rapport redovisar en undersökning av manligt och kvinnligt i svenskt dramaspråk under 1700- och 1800-talet.

Rapportserien *Svensk dramadialog* ingår i *FUMS Rapporter* och kan beställas från FUMS, Box 527, 751 20 UPPSALA (e-post: fums@nordiska.uu.se). Synpunkter på rapporterna tas tacksamt emot av författarna eller undertecknad under samma adress.

Uppsala i januari 2004

Mats Thelander

Inledning

Projektet *Svensk dramadialog under tre sekler*, bedrivet vid Institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet, vill belysa den svenska dramadialogens utveckling från 1725 fram till idag. Avsikten är dels att undersöka hur språklig variation och talspråk används i svenska dramer för bl.a. karaktärisering, dels att genom dramerna studera det samtida talspråksbruket. En uppgift är också att studera samspelet mellan samhälleliga förhållanden och dramernas dialog och språk. Projektet har byggt upp en datorlagrad korpus av svensk dramatik från 1700-, 1800- och 1900-talet, sammanlagt 45 dramer. En presentation av projektet ges i Melander Marttala & Östman 2000.

En viktig forskningsuppgift i projektet är att studera dramernas språk-sociala differentiering och variation på olika språknivåer efter rollfigurernas sociala position, könstillhörighet och karaktär samt efter samtals-situation. Jag koncentrerar mig i denna studie på att undersöka den köns-mässiga variationen under två sekler, 1700- och 1800-talen. Det är rimligt att anta att man i dramadialogen finner skillnader mellan hur män och kvinnor och deras språk framställs och syftet här är att belysa skillnader mellan de manliga och kvinnliga rollfigurernas språk och språkanvändning i dramer från 1700- och 1800-talen.¹ Eftersom vi har större kunskaper om språkliga könsskillnader för 1900-talets del ingår inte dramer från detta sekel i undersökningen.

Material

Studiens material utgörs av sammanlagt 24 av de dramer från 1700- och 1800-talen som ingår i den dramakorpus som projektet *Svensk dramadialog* sammanställt (se Melander Marttala & Strömquist 2001 för en närmare beskrivning). I korpusens urval för de fyra första perioderna ingår följande 25 dramer:

1700-tal

Period 1: 1725–1750

A 1730: Magnus Lagerström (övers.): *Le Tartuffe* eller *Den skenhelige*.

B 1737: Carl Gyllenborg: *Swenska sprätthöken*.

C 1738: Olof Dalin: *Den afwundsjuke*.

D 1738: Reinhold Gustaf Modée: *Håkan Smulgråt*.

E 1753: Johan Stagnell: *Den lyckelige banqueroutieren*.

---

¹ Resultat från 1700-talsundersökningen har även presenterats i Melander Marttala 2002b och 2003.

Period 2: 1775–1800

- A 1776: Olof Kexél: Sterbhus-kammereraren Mulpus, eller Caffé-huset i Stora Kyrko-brinken.
B 1787: Adolf Ristell: Några mil ifrån Stockholm.
C 1791: Carl Envallsson: Kusinerna, eller: Fruntimmers-sqvallret.
D 1796: Pehr Enbom: Fabriks-flickan.
E 1798: C. Stridsberg: Friman eller Den enslige och de resande fruntimren.

1800-tal

Period 3: 1825–1850

- A 1842: Carl Anton Wetterbergh: Pröfningen.
B 1847: August Blanche: Hittebarnet.
C 1849: Johan Jolin: Barnhusbarnen eller Verldens dom.
D 1849: C.F. Ridderstad: Syskonen eller Hattarnas och Mössornas sista strid.
E 1850: Carl Blink och Georges Malméen: Tidens strid eller Det bästa kapitalet.

Period 4: 1875–1900

- A 1882: Alfhild Agrell: Räddad.
B 1883: Anne Charlotte Leffler: Sanna kvinnor.
C 1884: Harald Molander: Vårflod.
D 1887: August Strindberg: Fadren.
E 1887: Victoria Benedictsson: I telefon.
F 1890: Gustaf af Geijerstam: Aldrig i lifvet.
G 1890: Karl August Tavaststjerna: Affärer.
H 1892: Tor Hedberg: En tvekamp.
I 1896: Sophie Elkan: Farligt umgänge.
J 1896: Frida Stéenhoff: Lejonets unge.

I period 4 har drama 4I *Farligt umgänge* av Sophie Elkan uteslutits ur denna studie då det i detta drama endast förekommer kvinnliga rollfigurer och man därför alltså inte kan göra jämförelser mellan manliga och kvinnliga roller.

Samtliga korpusens dramer från de tre första perioderna har manliga författare, med undantag av det sista dramat från period 3. Detta drama, *Tidens strid*, är författat av två systrar Granberg under dubbelpseudonymen Carl Blink och Georges Malméen. För period 4 finner man både manliga och kvinnliga författare: av de nio utvalda dramerna har fyra kvinnliga författare och fem manliga. Författarens kön kan förmodas ha betydelse för hur manligt och kvinnligt språk framställs och är en särskild undersökningspunkt för dessa 1800-talsdramer.

Vidare kan anmärkas att i period 1 och 2 är de flesta skådespelen komedier. Undantag är här de två sista dramerna i period 2, *Fabriks-flickan* och *Friman*, som hör till den då framväxande genren *drame* och är mer allvarliga skådespel (Skuncke 1981:16–22). I perioderna 3 och 4

finner man olika slag av dramer men huvudsakligen hör dramerna här till den seriösa dramatiken. Också att ett drama tillhör komedigenren kan tänkas inverka på dramernas dialog, bland annat genom ett något mer karikerat språk.

I dramaprojektet hoppas vi att dramernas dialogspråk kan spegla ett naturligt talspråk, inte minst för de äldre perioderna, men man bör vara medveten om att dramaspråket har speciella förutsättningar och konventioner, som skiljer det från autentiskt talspråk. Dramaspråket kan bl.a. sägas ligga mellan skriftspråk och talspråk, t.ex. vad gäller drag som repliklängd och meningslängd (Melander Marttala 2001). Givetvis har förändringar skett i dramatiken från 1700-talet och fram till idag. På 1700-talet var exempelvis dramadialogens repliker och meningar längre och dramerna har också i allmänhet blivit mer dialogiska och mindre monologiska över tid (ibid.).

Vidare har förstås inte varje dramaförfattare den tanken och ambitionen att variera rollfigurernas språk efter i detta fall kön (och har kanske inte heller det språköra som krävs), men i allmänhet kan man nog utgå från att författaren har önskat åstadkomma ett naturligt och stilmässigt varierat talspråk i sina dialoger. Om man hittar skillnader mellan de manliga och kvinnliga rollfigurerna måste man kunna anta att författaren, mer eller mindre medvetet, återger sin tids skillnader eller åtminstone föreställningar och stereotyper om mäns och kvinnors språk och att man alltså kan få upplysningar om språkliga könsskillnader genom dramatexterna.

Metod

I det följande presenteras de undersökningar och analyser som genomförts. En första undersökning gäller talutrymme och språk i dramerna; dessa drag har också analyserats i en parundersökning och i en uppdelning på manliga och kvinnliga författare. Slutligen har dramernas tal-situationer undersökts.

Talutrymme och språk

I min undersökning har jag till en del utgått från tidigare uppgifter och föreställningar om skillnader mellan mäns och kvinnors språk och valt ut vissa drag som ganska lätt låter sig undersökas i dramatexterna. Genom Gustaf Cederschiölds artikel "Kvinnospråk" från 1900 har vi en del upplysningar om manligt och kvinnligt språk på 1800-talet och från de senare årtiondena har bl.a. Gun Widmark (1980, 1984), Britt-Louise Gunnarsson (1992), Ulla-Britt Kotsinas (1994) och Viveka Adelswärd (1999) sam-

manställt diskussioner och undersökningar av mäns och kvinnors språk. De språkliga skillnaderna samspelar givetvis med i vilka sociala sammanhang och situationer som män och kvinnor brukar förekomma och tala liksom med vilka ämnen som avhandlas (se t.ex. Einarsson & Hultman 1984, Malmberg 1985, K. Thelander 1986). Sociala och kulturella faktorer både påverkar och påverkas av språkbruket.

En mycket förenklad sammanställning över vad man diskuterat om könsskillnader i språk kan vara följande:

Kvinnor

Känslösamt språk:
 ologiskt, mer irrande
 Mer talspråkliga
 Mer informellt språk
 Privatspråk – närspråk
 Mer norminriktade
 Standardspråk – finspråk
 Pratsamma

Män

Förståndsriktat språk:
 logiskt, neutralt
 Mer skriftspråkliga
 Formellare språk
 Offentligt språk – fjärrspråk
 Mindre norminriktade
 Lågspråk
 Fåordiga

Här kan anmärkas att några av de uppräknade dragen verkar motsäga varandra: exempelvis att kvinnor har både mer informellt språk och mer av standard- och finspråk, och vice versa för männen. Detta torde bl.a. ha att göra med att olika talsituationer avses, något som redan Cederschiöld (1900:29–30) påpekat.

Vissa av de ovan nämnda skillnaderna kan belysas genom undersökningar av språkdrag som t.ex. ordlängd, meningslängd eller talspråkformer. En del i min studie utgörs av att jag har valt ut ett antal språkdrag av denna typ som kan visa på mer eller mindre av formellt och skriftmässigt språk. Vidare ingår några mått för talutrymme: hur antal repliker, ord, roller etc. fördelar sig mellan manliga och kvinnliga rollfigurer, vilket belyser dominansförhållanden och det utrymme de olika könen ges på scenen liksom hur pass pratsamma personerna framställs som. Känslösamhet har undersökts i form av användning av ”känslotecken” och ”tveksamhetsmarkörer”, dvs. utropstecken, frågetecken, tankstreck och tre punkter. Jag har också, för att försöka fånga in bruk av privatspråk och mindre norminriktat språk, studerat användningen av talspråkliga eller vardagliga ord och ordformer, vad jag kallat informella former, i dramerna: kortformer som *ha* för *hava* eller *ska* för *skall* eller talspråkliga former och uttal som markerats i stavningen som t.ex. *ä* för *är/äro*, *mej* i stället för *mig* och liknande (jfr Widmark 2001:454–455, M. Thelander 2003). I bilaga 1 förtecknas de medtagna orden och ordformerna.

Undersökningens olika mått är enkla och ganska ytliga mätenheter. De är avsedda som en hanterbar operationalisering av främst begreppen formalitetsgrad och känslomhet och möjliggör därigenom att hela dramakorpusen kan undersökas och en översiktlig bild erhållas. De språkliga måtten ger naturligtvis en förenklad bild av formalitetsförhållandena, men mått som andel långa ord och genomsnittlig meningslängd har ändå i många studier visat sig vara ganska goda indikatorer på texters formalitets- och svårighetsgrad. Vad gäller måttet för känslomhet, dvs. förekomsten av vissa skiljetecken, kan sägas att måttet kanske inte är helt precist: exempelvis kan ju utropstecken även användas för befallningar eller liknande och inte heller tankstreck har en entydigt känslom inbörd. Dock bör man kunna utgå från att detta slags skiljetecken inte har använts av författarna på måfå utan åtminstone har någon form av markerande eller intensitetshöjande inbörd.

I min undersökning ingår sammanfattningsvis följande drag:

Talutrymme

Ordandel i % (för respektive kön)

Rollandel i % (andel kvinnliga och manliga roller av alla roller)

Ordantal/rollfigur

Antal repliker/rollfigur

Ordantal/replik

Språk

Ordlängd

Andel långa ord (ord med 7 bokstäver el. fler) i %

Meningslängd (antal ord/mening)²

Andel känslotecken (! ? – ...) i % av ordantal totalt

Informella ordformer i % av ordantal totalt

Som framgår tar undersökningen alltså framför allt fasta på fördelningen av talutrymmet och på språket i dimensionerna formalitetsgrad och känslomhet.³ Ett antal intressanta språkdrag som i många fall uppvisat könsmissig variation ingår däremot inte. Således undersöks inte samtalsdrag som t.ex. uppbackningar, pauser, avbrott eller samtidigt tal (se t.ex. Einarsson 1978, Nordenstam 1987, 1998) och inte heller ingår ordval som

---

² Med mening avses enhet som avgränsas av stora skiljetecken.

³ Inom projektet *Svensk dramadialog under tre sekler* har några studier med könsmissiv perspektiv presenterats. Manlig och kvinnlig syntax (bl.a. parataktiska och hypotaktiska drag) i dramer från 1800- och 1900-talet i korpusen har undersökts av Östman (2002). Tilltalsskicket är ett annat drag som tagits upp, se K. Thelander (2001, 2003) som behandlat detta i några av korpusens 1800-talsdramer.

bl.a. bruk av slangord, svordomar eller andra kraftuttryck (jfr t.ex. Kotsinas 1994; även Melander Marttala 2002a). Skillnader i bl.a. ordbildning eller meningsbyggnad (t.ex. användning av bisatser) har inte undersökts (jfr bl.a. Loman 1972, 1977, Einarsson 1978, K. Thelander 1986).⁴

I undersökningarna har ju till stor del dokumenterade könsskillnader från senare tiders språk prövats på material från äldre tider. Det finns därmed en risk att förhållanden och skillnader som var relevanta i de äldre perioderna (men inte i de senare) inte uppmärksammas. Å andra sidan kan förfaringssättet även visa på vilka företeelser som har varaktighet över tid.⁵

Dramerna finns alltså datorlagrade och de i undersökningen ingående dramerna har analyserats med hjälp av textbearbetningsprogrammet TSSA (se Melander Marttala & Strömquist 2001). För undersökningen av talutrymme och språkdrag har olika språkstatistiska uppgifter tagits fram och jämförelser mellan könen gjorts.

Parundersökning

I en annan del i studien har den översiktliga bild som de genomsnittliga värdena för olika perioder ger kompletterats med en ”parundersökning”. I parundersökningen har utvalda rollfigurer i ett drama matchats mot varandra så att faktorer som social ställning och ålder, tillsammans med författarens egenart, i möjligaste mån konstanthålls och där de enskilda dramernas värden löper mindre risk att utjämna resultaten. En sammanställning över de rollfigurer som ingår i denna del av undersökningarna ges i bilaga 4.

Manliga och kvinnliga författare

För 1800-talets del kan skiljas mellan manliga och kvinnliga författare till de i materialet ingående dramerna. Främst gäller det den senare perioden, 1875–1900, medan det i perioden 1825–1850 ingår fyra manliga författare och ett kvinnligt författarpar (se ovan under Material). Som en

---

⁴ För 1700-talsdramer satta i fraktur och med framför allt franska ord satta i antikva är det möjligt att även undersöka fördelningen av lånord i dramerna; i Melander Marttala 2002b har denna variabel redovisats (gäller fyra av dramerna i period 1): andelen lånord uppgår till 3,8 % (av totala antalet ord) för både män och kvinnor (a.a. s. 257, tabell 1).

⁵ I syfte att belysa vilka föreställningar som förekom och som människorna själva i sin samtid uppmärksammade har jag för 1700-talets del sammanställt uttalanden i pjäserna om män och kvinnor och i synnerhet deras språk, se Melander Marttala 2002b, 2003.

delundersökning har jag studerat skillnader mellan hur de manliga och kvinnliga författarna framställer kvinnliga och manliga rollfigurers språk i dramerna för den sena 1800-talsperioden.

Talsituation

En faktor som påverkar språkbruket är i vilken samtalssituation individen befinner sig, och undersökningar har visat att de språkmiljöer personer uppträder i till stor del är olika för skilda socialgrupper liksom för män och kvinnor. Män och kvinnor i bl.a. olika yrkeskategorier förekommer och talar i offentliga och privata situationer i varierande utsträckning och talar också ofta om skilda ämnen, vilket får återverkan på gruppernas språk. (Se t.ex. Einarsson & Hultman 1984, Malmberg 1985, K. Thelander 1986, Nordenstam 1998.) Jag har i min studie därför också undersökt i vilka samtalssituationer män och kvinnor förekommer: om talsituationerna försiggår i privat miljö, dvs. i hemmet, eller utanför hemmet i en mer offentlig miljö.

Resultat

I detta avsnitt presenteras först resultaten vad gäller talutrymme och vissa språkliga drag, sekel för sekel. Värden för de enskilda dramerna framgår av bilagorna 2 och 3. Därefter redovisas parundersökningen och därpå resultat vad avser kvinnliga och manliga författare. Slutligen tar jag upp talsituationer.

Talutrymme och språk

1700-talet

Av tabell 1 framgår resultaten i fråga om talutrymme och undersökta språkliga drag för 1700-talsdramerna. Påpekas bör kanske att variationen mellan de olika enskilda dramerna är ganska stor, se bilaga 2.

Om man först ser till hur talutrymmet fördelar sig mellan män och kvinnor så framgår av tabell 1 att de manliga rollfigurerna har större talutrymme, särskilt i period 1, än de kvinnliga. Med några få undantag råder manlig dominans: männens ordandel är större, de har fler ord och fler repliker per roll och ordantalet per replik är högre. De har också en högre rollandel. En föregiven kvinnlig pratsamhet framkommer alltså inte här utan männen ges större plats.

Tabell 1. Skillnader mellan män och kvinnor: talutrymme och språk. 1700-talet.

		Period 1: 1725–1750		Period 2: 1775–1800	
Drag		Män	Kvinnor	Män	Kvinnor
Tal- utrymme	Andel av orden (%)	70	30	59	41
	Andel av rollerna (%)	65	34	61	38
	Ordantal/roll	1986	1487	1084	1148
	Antal repliker/roll	53	46	38	41
	Ordantal/replik	36,5	31,3	27,4	27,8
Språk	Ordlängd	4,2	4,1	4,4	4,3
	Andel långa ord (%)	13,6	11,3	16,5	14,1
	Meningslängd	16,7	15,0	8,8	8,3
	Informella ordformer (%)	2,6	2,3	5,4	8,2
	Känslotecken (%)	3,6	3,0	5,9	5,4

Vad gäller de språkliga måtten kan man säga att männen har ett mer formellt språk med lite högre andel långa ord och längre meningar. Enkelt sett kan detta sägas stämma med vanliga uppfattningar, men skillnaderna är dock små. I fråga om informella ordformer ser det delvis annorlunda ut. Männen och kvinnorna har nästan samma andelar informella ordformer i period 1, men i period 2 har kvinnorna betydligt större del av de informella formerna och verkar här ligga något närmare ett informellt privatspråk.

Som framgår av bilaga 2 är det två dramer i period 2, 2B och 2C, som avviker tydligt och starkt bidrar till den kvinnliga övervikten för informella ordformer. Ristells drama *Några mil ifrån Stockholm*, med till viss del speciell bakgrund liksom särskilda förhållanden vad gäller ortografi och ordformer (se t.ex. Melander Marttala & Östman 2000:10), har höga andelar informella ordformer genomgående och de kvinnliga rollfigurerna har högre andelar än de manliga. I Envallsons drama *Kusinerna eller Fruntimmersqvallret* har de kvinnliga rollfigurerna en avsevärt högre andel informella ordformer; här är det framför allt tre rollfigurer med framträdande plats i dramat och med låga karaktärer som använder dessa former, nämligen de tre skvallerbyttorna Fru Spion, Fru Eternäbb och Mamsell Slipslop (jfr Melander Marttala 2003:72 ff.). I de övriga dramerna från period 2 är skillnaderna mellan männens och kvinnornas andelar annars små även om kvinnorna i genomsnitt har fler informella former också här.

När man slutligen ser till känslotecknens fördelning mellan könen finner man att männen har mer av dessa i båda perioderna. Man kan här fundera över om uppfattningen om kvinnors mer emotionella språk var en annan på 1700-talet, att även männen kunde ge uttryck för känslomhet. Att så verkar vara fallet framgår bl.a. i undersökningar av Eva Helen Ulvros (1996, 1998). Ulvros framhåller på flera ställen att också män på 1700- och 1800-talen uttryckte sig känslomligt (1996:138, 1998:23, 35) medan idealet för kvinnorna var att hålla tillbaka sina känslor och inte tala så mycket om sin egen person (1996:117, 1998:35). Under 1800-talet förefaller idealen ha ändrats mot att känslokontroll förväntades av männen (Ulvros 1996:140 f.).

För 1700-talsdramerna kan en uppdelning på värden för rollfigurer i högre och lägre sociala klasser göras. I 1700-talets komedier har ofta en eller ett par rollfigurer, en dräng eller en piga som är betjänt respektive kammarjungfru och som står sitt husbondsfolk nära och ingår i hushållet, viktiga och framträdande roller. (Också andra tjänare som t.ex. bonddrängar kan förekomma i dramerna, men dessa ingår inte på samma sätt i hushållet och brukar inte ha så stora roller.) På basis av de utvalda par som ingår i parundersökningen (se vidare nedan under Parundersökningen) har materialet delats upp i högre och lägre klasser (här utan avse-

ende på kön). I högre klasser ingår rollfigurer med adlig eller borgerlig ställning; till de lägre klasserna räknas bl.a. tjänare (oavsett vilken status det hushåll de hör till har). För period 1 ingår sex par från de högre klasserna och tre par från de lägre (alla tjänare); för period 2 ingår fem par från högre klass och ett par från lägre klass (tjänare). (Bilaga 4 förtecknar de par som ingår.) I tabell 2 har resultaten för några språkdrag uppdelat på högre och lägre klasser sammanställts för 1700-talet.

Tabell 2. Språkliga skillnader mellan högre och lägre klasser. 1700-talet.

Drag	Period 1: 1725–1750		Period 2: 1775–1800	
	Högre kl.	Lägre kl.	Högre kl.	Lägre kl.
Ordlängd	4,0	3,9	4,2	4,0
Andel långa ord (%)	11,2	9,2	14,1	10,2
Meningslängd	17,4	14,2	11,2	10,8
Känslotecken (%)	5,4	4,7	6,8	5,6

Man finner högre värden för formella språkdrag hos de högre klasserna i båda perioderna. Resultatet kan sägas vara det förväntade. Något svårare att förklara är de högre andelarna känslotecken i de högre klasserna. En tanke skulle kunna vara att främst utropstecknen används för befallningar av olika slag som de högre klasserna utdelar i högre grad än de lägre; utropstecknen utgör dock en mindre del av känslotecknen i de allra flesta av dramerna. Kanske är förklaringen snarare att det genomgående är rollfigurer ur de högre klasserna som står i fokus för den bärande intrigen och att det därför i första hand är dessa personer som uttrycker sina känslor och därmed får de högre värdena. Resultaten pekar på att den sociala ställningen är en viktig faktor för språkvariationen i dramerna, möjligen viktigare än könstillhörigheten i vissa fall.

1800-talet

För 1800-talsdramerna framgår resultaten av tabell 3. Värden för de enskilda dramerna ges i bilaga 3.

I fråga om talutrymme finner man för perioderna 3 och 4 till en del en manlig dominans. De manliga rollfigurernas ordandel och rollandel är tydligt större än de kvinnligas i period 3 medan fördelningen är ganska jämn i period 4. Också de övriga tre måtten för talutrymme visar att männen dominerar i period 4, medan detta bara gäller repliklängd i period 3. Kvinnorna framställs således som något pratsammare än männen i period 3, medan detta inte gäller för period 4.

Tabell 3. Skillnader mellan män och kvinnor: talutrymme och språk. 1800-talet.

		<u>Period 3: 1825–1850</u>		<u>Period 4: 1875–1900</u>	
Drag		Män	Kvinnor	Män	Kvinnor
Tal- utrymme	Andel av orden (%)	71	29	58	42
	Andel av rollerna (%)	73	27	52	48
	Ordantal/roll	1052	1336	2391	1763
	Antal repliker/roll	48	61	127	109
	Ordantal/replik	22,8	21,3	19,3	16,1
Språk	Ordlängd	4,6	4,5	4,3	4,1
	Andel långa ord (%)	18,5	17,6	14,7	11,1
	Meningslängd	8,8	8,4	8,5	8,2
	Informella ordformer (%)	4,1	3,4	4,5	4,7
	Känslotecken (%)	6,5	6,2	8,3	7,8

Männen har vidare ett mer formellt språk med högre värden för både ordlängd, andel långa ord och meningslängd.⁶ I period 3 har männen något högre andel informella ordformer medan förhållandet är det omvända i period 4. Här pekar alltså resultaten i skilda riktningar.

Känslotecknen visar för 1800-talsdramerna (liksom för 1700-talet, se ovan) en omvänd fördelning mot vad som på förhand antagits: i både period 3 och period 4 har männen här högre andelar.

Jämförs 1700-talet med 1800-talet är bilden sammanfattningsvis likartad: grovt sett dominerar männen talutrymmet och har ett formellare språk vad avser ordlängd, andel långa ord och meningslängd i alla perioderna. I fråga om informella ordformer är resultatet inte lika entydigt: kvinnorna har fler informella ordformer i två av perioderna (period 2 och 4), männen har högre andelar i de två andra perioderna (period 1 och 3). Detsamma kan sägas gälla för talutrymmet: period 1 och 3 har båda stora skillnader i männens favör, medan perioderna 2 och 4 har en jämnare fördelning av talutrymmet. I båda seklen har männen vidare en övervikt för känslotecken. Skillnaderna mellan männen och kvinnorna är dock i det stora

⁶ I Östmans undersökning (2002) om manlig och kvinnlig syntax i ett urval av korpusens dramer från 1800-talet (och 1900-talet) framkom att de kvinnliga rollfigurerna i huvudsak hade ett syntaktiskt mer komplicerat språk, i form av fler underordnade satser, än de manliga figurerna.

hela ganska små, både vid jämförelser perioderna emellan och seklen emellan.

Parundersökningen

I parundersökningen har som nämnts (se Metod) utvalda rollfigurer med likartad social ställning och ålder i ett drama jämförts med varandra. Vanliga par i undersökningen är t.ex. äkta makar eller pjäsens unga kärlekspar. För 1700-talsdramerna ingår också några tjänarpar som en dräng och piga. En sammanställning över alla värden för de olika paren i parundersökningen ges i bilaga 5. Se bilaga 4 för en förteckning över de ingående paren och Melander Marttala & Strömquist 2001 för närmare beskrivning av rollfigurer och handling i de olika dramerna.

I undersökningen ingår dels två språkdrag som indikerar formalitetsgrad: andelen långa ord och meningslängd, dels andelen känslotecken som indikation på känslsamhet. (Däremot har inte andelen informella ordformer undersökts, med ett undantag – se nedan.) I tabell 4 och 5 återges resultaten översiktligt i dessa två aspekter: med ett F anges om den ena rollfiguren i paret har högre värden för formellt språk på de två variablerna jämfört med den andra personen i paret, med ett I det omvända förhållandet och med = om fördelningen är jämn; vidare anges med + resp. – vem i paret som har högre resp. lägre värden för känslsamhet. I tabell 4 för 1700-talet har en uppdelning i högre och lägre klasser gjorts (jfr ovan, tabell 2). Som nämnts är det i komedierna på 1700-talet vanligt att en eller ett par tjänare har framträdande och viktiga roller i pjäsen. Detta ändras i skådespelen från 1800-talet där tjänarna vanligtvis inte har stort utrymme i dramat, varför sådana parkonstellationer inte kan redovisas för 1800-talets del.⁷

Av tabell 4 framgår att man för de högre klasserna i den tidiga 1700-talsperioden finner i stort sett ett mer formellt språk för männen; i den senare perioden är bilden mer varierad. Ett mönster med vanligen mindre känslsam språk för männen i de högre klasserna ses i båda perioderna. För de lägre klassernas del har de manliga tjänarna genomgående en högre andel känslotecken, medan man inte ser genomgående skillnader i formalitet mellan könen i denna grupp. Här finner vi alltså könsskillnader som ser något olika ut i olika samhällslager.

---

⁷ I tabellerna 4 och 5 anges under kolumnen Drama först dramats beteckning (IC osv.) följt av den manliga rollfigurens bokstavs-beteckning (F t.ex.) och sedan den kvinnliga rollfigurens (E t.ex.). Dessutom anges parets relation. I bilaga 4 ingår en förteckning över beteckningarna och en kortfattad karaktärisering av rollfigurerna.

Tabell 4. Formalitet och känslsamhet i parundersökningen. 1700-talet.
Högre och lägre klasser.

Drama: man/kvinna	<u>Högre klasser</u>				<u>Lägre klasser</u>			
	<u>Män</u>		<u>Kvinnor</u>		<u>Män</u>		<u>Kvinnor</u>	
	Form.	Käns.	Form.	Käns.	Form.	Käns.	Form.	Käns.
1A: F/E två unga	F	–	I	+				
1B: B/I syskon	F	–	I	+				
1C: A/G äkta makar	F	–	I	+				
1C: C/I två unga	=	–	=	+				
1D: E/B två unga	F	–	I	+				
1E: A/N äkta makar	=	+	=	–				
1C: F/J dräng/piga					=	+	=	–
1D: F/D dräng/piga					F	+	I	–
1E: O/U dräng/piga					=	+	=	–
2A:D/A två äldre	I	+	F	–				
2B: A/B äkta makar	=	–	=	+				
2C: D/B två unga	I	–	F	+				
2D: D/F två unga	F	–	I	+				
2E: B/D två unga	=	+	=	–				
2E: G/E dräng/piga					=	+	=	–

Ser man lite närmare på relationen mellan de fyra par i de högre klasserna som har jämn fördelning av värden för formalitet framgår att i två fall utgörs paret av två unga, dvs. pjäsens kärlekspar, och i två fall av (något äldre) äkta makar. I flertalet fall, särskilt i period 1, har dock mannen i ett ungt par (både kärlekspar och syskon) ett formellare språk än kvinnan.

Som framgår av tabell 5 uppvisar de tidiga 1800-talsdramerna (period 3) en varierad bild beträffande formalitet medan den senare 1800-talsperioden (period 4) har en klar övervikt för mer formellt språk för männen. I båda perioderna har männen ganska genomgående lägre andelar känslotecken än kvinnorna.

Man finner alltså i parundersökningen en skillnad i resultaten för känslsamhet jämfört med de allmänna resultaten för 1800-talet (med lägre andel känslotecken hos kvinnorna), se tabell 3. Kanske kan början av en förändring i inställningen till männens känslsamhet här ses. Enligt Ulvros (1996:138–141) ändrades manlighetsidealet efter 1860, från att ha varit förenligt med ömhet och känslighet under 1700- och 1800-talet till att i stället sammankopplas med känslök kontroll. ”Känslöyttringar kom att förknippas med kvinnor, medan män fick representera förnuft, rationalitet och disciplin.” (Ulvros 1996:141).

Tabell 5. Formalitet och känslsamhet i parundersökningen. 1800-talet.

Drama	Män		Kvinnor	
	Form.	Käns.	Form.	Käns.
3A: E/B två unga	I	+	F	-
3C: A/B äkta makar	=	-	=	+
F/E äkta makar	F	-	I	+
G/H två unga	=	+	=	-
3E: B/C syskon	=	-	=	+
D/F två unga	F	-	I	+
4A: A/B äkta makar	F	-	I	+
D/C två äldre	=	-	=	+
4B: A/B äkta makar	F	+	I	-
E/C två unga	F	+	I	-
4C: F/A två äldre	F	-	I	+
B/C syskon	=	-	=	+
4D: A/B äkta makar	F	-	I	+
4E: H/A två unga	F	+	I	-
4F: A/B äkta makar	=	-	=	+
4H: B/D äkta makar	F	-	I	+
4J: B/A två unga	=	-	=	+
C/D äkta makar	F	-	I	+

Man kan så se lite närmare på om några mönster kan urskiljas för de olika slagen av parrelationer. För 1800-talets dramer är det ingen skillnad i värden för formalitet i totalt sju fall (av totalt 18 par). I fyra av dessa fall består paret av två unga älskande eller syskon, i två fall av äkta makar och i ett fall av två äldre personer. För de unga paren har mannen i tre av övriga fyra par ett mer formellt språk, och vad gäller de äkta paren går en skillnad i formalitet (sex fall) alltid i samma riktning: mannen i paret är mest formell. Man kanske kan säga att språklig könsdifferentiering ”inom äktenskapet” är vanligare i dramerna än en likhet, medan det mellan de unga personerna, båda älskande par och syskon, är något vanligare med språklig likhet vad gäller formalitet.

Vidare ser man beträffande känslsamhet totalt fem fall där mannen i ett par har högre tal för känslsamhet än kvinnan, och i fyra av dessa utgörs paret av två unga. Kanske man här kan tänka sig att den unge mannen känslsam uppvaktar och betygar den unga kvinnan sin kärlek och därför visar mer av känslor medan de unga kvinnorna bör uppträda blygsamt och försiktigt (jfr Ulvros 1998:23, 35).

Intressant kan här vara att närmare gå in på drama 3C, *Barnhusbarnen* (från 1849), i vilket tre par har undersökts och där man ser olika kombi-

nationer av formalitet och känslsamhet. I par A/B och G/H föreligger inga skillnader i formalitet mellan de manliga och de kvinnliga rollfigurerna medan mannen har fler formella språkdrag i par F/E. En förklaring till resultaten för de förstnämnda paren kan vara att mannen och kvinnan i båda paren har samma sociala ställning och tillhör de högre stånden: person A är överste Melcher och person B är hans hustru grevinnan Leonora; personerna G och H är de två unga barnhusbarnen Herman och Fanny som i själva verket bägge är högreståndsbarn. Paret F/E utgörs av värdshusvärdinnan Sara Bertel och hennes man Matias Bertel. Här har alltså mannen fler formella språkdrag. En skillnad mellan mannen och kvinnan i detta par ligger i rollfigurernas karaktärer: Sara Bertel är svekfull och oädel medan hennes man är snäll och vänlig, och man kan kanske göra den tolkningen att karaktärsskillnaden återspeglas i rollfigurernas språk med ett mer informellt språk för personen med sämre inre karaktär (jfr Melander Marttala 2002a, 2003). Ifråga om känslotecken följer paren A/B och G/H, som är äldre personer, det allmänna mönstret för perioden med mindre känslsamhet för männen, medan det yngre paret G/H har högre andel känslotecken för den manliga rollfiguren.

Som en illustration ges nedan tre exempel ur *Barnhusbarnen* där de tre paren A/B, F/E och G/H samtalar med varandra. I det första utdraget, exempel 1, diskuterar makarna Matias Bertel (F) och Sara Bertel (E) med varandra (enligt tabell 5 är Matias Bertel mer formell medan Sara är mer känslsam); i exempel 2 är det dramatiska unga kärlekspar Herman (G) och Fanny (H) som samtalar (ingen skillnad i formalitet och Herman mer känslsam). I exempel 3 för det äkta paret Öfverste Melcher (A) och Grevinnan Leonora ett samtal (ingen skillnad i formalitet men grevinnan är mer känslsam); makarna är ovänner och lever egentligen helt åtskilda liv.

Exempel 1.

BERTEL Se så, min lilla gumma, lugna dej, jag blir inte ursinnig. Hvad jag förlorat på fiskfångsten har jag vunnit i en splitter ny arbetsförtjänst (öppnar en ask). Ser du, min lilla galanta, jag ska lära mej och Herman att polera silfver på lediga stunder. Ser du, här är fyra dussin skedar (visar ett paket). Och se här har jag galoner från en gammal statsråds-frack. Rara galoner! De ha hört och sett många rikshemligheter, de här galonerna. Och här har jag silvetterat åtta förlofvade huspigor, och här ska jag tvätta franska handskar. (fattar ett paket) Ah, se här. Aj för tusan!

SARA (rycker till sig paketet) Nå, hvad, är det där för hemligheter? (läser på en lapp inuti paketet:) ”Hofmästaren har förstört alla sjutton paren handskar i färgningen.”

BERTEL (suckande). Ja, sån't hör till de dödligas öden.

SARA (uppbrott). Matias, du vill då i grund ruinera mej.

BERTEL (vänder sig blidkande emot henne, men nedsopar i samma vändning ättiksflaskan etc. med spetsarna af metspöna, som han alltjämt ännu bär på axeln). Min lilla gumma, jag vill ju inte förstöra en knappål för dej, om det ä' mej möjligt.

SARA (utom sig). Matias, du är i stånd att reta själfva hin onde.

BERTEL Ja, jag ser det.

SARA Tycker du det ä' bra gjordt det där?

BERTEL Å ja, för att vara illa, så är det bra gjordt. Men trösta dej, min lilla galanta; i eftermiddag betalar jag hela olyckan. Magister Haspers helpensionärer komma till mej klockan fyra. Jag klipper dem, min lilla englabild, jag klipper dem, tjugenie pojkbysningar för sex skilling hufvudknoppen, och din ättiksflaska står åter lifslevvande på bordet, såsom hon gick här i världen.

SARA Tjugenie pojkar?

BERTEL Ja, min gumma, det är en affär, som skaffar perukmakareämbetet gråa hår. Ser du, entreprenaderna, min lilla galanta, de ha gjort mer än en fattig fan till millionär. (till Herman, som under tiden i bakgrunden ordnat spön och refvar.) Men kom nu, min gosse, så gå vi in till oss och polera skedarna. Du ska ha dej en ny frack till prisutdelningen. (ämnar gå till höger)

SARA (med korslagda armar). Herrarna kunna göra höger om; där inne blir ingen perukmakarverkstad längre. Jag har hyrt ut rummet åt en resande och herrarna kunna hålla till godo med lusthuset.

Exempel 2.

FANNY Nu har jag smålett när man ropat mig, nigit när man skämtat med mig, skrattat när man förnämat mig. Nu har jag sökt vara sådan, som min fostermor vill ha mig. O, hvad denna lefnad är förfärlig! Och ingen enda vän, som fattar hvad jag lider.

HERMAN (som inkommit från höger med ett par taflor under armen och hört de sista orden). Ingen enda vän?

FANNY (som stått försänkt i sorg vid vänstra bordet, spritter till vid Hermans ord). Herman!

HERMAN (sätter från sig taflorna, springer till Fanny, fattar hennes händer, ömt). Har Fanny ingen enda vän?

FANNY (blygt) Jag kan ej hålla af den vännen nu som förr. Jag kan numera inte förtro dig allt, Herman. Du har vuxit ifrån att vara min lekbror.

HERMAN Och min lilla syster har blifvit så stor och så lärd, sen hon kom i pensionen.

FANNY Så lärd? Har jag inte lärt dig nästan allt hvad jag själf fått lära? Men det är nu många veckor sen du läste några läxor för mig.

HERMAN Och det är nu många veckor sedan Fanny ville sitta för mig; men mitt madonnahufvud har ändå blifvit likt min lilla syster. (Visar henne en tafla.) Ser du här den fina hvita pannan, se så lagom och vackert den hvälfver sig, se de smidiga ögonbrynen, som försvinna så mjukt, nästan utan konturer. Där, de klara, diamantklara ögonen, och den där lilla glansen vid ögonkanten; den föreställer en slocknad tår. Se här, de persikofina kinderna, och munnen som ett rubinlås för tändernas pärlor, och sedan halsens fina böjning. Ser du, Fanny?

FANNY (blygt vändande sig bort). Nej, du får inte tala så där, Herman.

HERMAN Ack, allt, allt har det blifvit så likt. Och ser du, till och med den lilla svarta snodden, som du bär kring halsen, och som du har någon hemlighet fäst

vid, den synes här på madonnans skuldra, och ett svart kors har jag hängt på snodden. Fy, att Fanny ska' ha hemligheter för sin enda vän (fattar lekfullt snodden, som framskymtar på Fannys axel, och drar häftigt på den). Jag måste veta hvad du gömmer. (Medaljongslocket springer upp, och Herman blir varse blytecknet.)

FANNY (söker slita det ur Hermans hand, som hastigt fattar det). Herman, Herman!

HERMAN (hänryckt kastande från sig taflan). Fanny, du ä' ... du skulle vara ... Ack, min Gud, hvilken glädje!

FANNY (vänder sig bedröfvad bort). Glädje?!

HERMAN (som förut). Ja, en sådan utsäglig glädje! (Han knäpper hastigt upp vänstra blusärmen och visar Fanny ett blymärke på en snodd, lindad kring hans arm.) Ser du här min olyckas brännmärke? Jag har burit det nu i flera månader, allt sedan min fosterfar yppade mig hemligheten. (Fattar Fanny om lifvet och sluter henne till sig.) Här stå vi då, två arma, öfvergifna barnhusbarn, värnlösa på jorden. Ingen far och ingen mor, som skyddar oss, intet hem och ingen släkt. Bägge bära vi präglarna, som skänka oss skam och förakt till följeslagare genom lifvet. Men barmhärtighetens Gud, syster, han kan ej straffa intill tredje och fjärde led. Nej, Fanny, vi skola göra dessa blystämplar till våra hederstecken, och kanske skola de då en gång gälla mera, än mången stjärna i briljanter.

FANNY (sakta, lösgörande sig från hans arm). Ack, Herman, det har då slagit in, hvad jag så ofta drömt och tänkt.

HERMAN Hvad har du då drömt och tänkt?

FANNY (blygt) Nej, jag kan ej säga det.

HERMAN Jag ser på Fannys rodnad hvad hon känner. Vi hålla af hvarann mycket, mycket, är det inte så?

FANNY Mycket, mer än mycket.

Exempel 3.

ÖFVERSTEN Kanske vill ni sitta här i förmaket, fru grefvinna? Jag har låtit elda här, ty det är kallt och stormigt ute.

GREFVINNAN Hvad har ni att befälla, herr öfverste?

ÖFVERSTEN (med satirisk artighet). En god man befäller aldrig sin hustru. Jag vill blott tala med er om morgondagens bal. Jag hoppas att ni gör en lysande toalett.

GREFVINNAN Jag klär mig så gärna lika enkelt som jag lefver.

ÖFVERSTEN Er lefnad har visst inte varit så enkel, tvärtom ganska invecklad.

GREFVINNAN Herr öfverste, när skola edra smädelser en gång tystna?

ÖFVERSTEN I grafven, där allting tystnar.

GREFVINNAN O, den som låge djupt där nere!

ÖFVERSTEN I familjgrafven vid min sida? Är det inte så min älskade hustru menar?

GREFVINNAN Det är inte ädelt af en fångvaktare att håna sin fånge.

ÖFVERSTEN Ni längtar efter frihet? Har ni då inte varit så *fri*, som en kvinna kan få vara?

GREFVINNAN O, hvilka marter! Och ändå har jag icke mod att bryta bojorna.

ÖFVERSTEN Men låt oss tala om balen, ty vårt korta lif, det går ändå som en dans.

GREFVINNAN (med tonvikt). En dans på rosor.

ÖFVERSTEN När man dansat rosorna till stoft, så har man ingenting, som afväpnar törnet.

GREFVINNAN O, min gud! Du straffar hårdt en brottslig kvinna!

ÖFVERSTEN Jag såg i går en charmant gravyr, som jag vill förära er, och som föreställer den botfärdiga Magdalena.

GREFVINNAN Herr öfverste, tystna dock en gång med ert hån. Tänk, om jag skulle afslöja er för världens ögon.

ÖFVERSTEN Så vunne ni ingenting därpå, ty hvad som för kvinnan är ett outplånligt brott, det är för mannen ett litet romantiskt äfventyr, ett litet svaghetsfel, som...

GREFVINNAN Så dömer världen, men huru dömer Gud?

ÖFVERSTEN Man går först till underrätterna, innan man vänder sig till högsta domstolen. Så är bruket, man tar seden dit man kommer, och efter vi nu ha kommit hit i världen, så ser ni hvad klokheten bjuder.

GREFVINNAN Måtte aldrig era sofismer svika er, när en gång världen sviker. Och måtte de falska tröstegrunder, som nu upprätthålla ert mod, icke följa er ända till dödsbädden.

En viss återspeglning av skillnader och likheter i de tre parens språkliga formalitet och känslsamhet menar jag kan ses i exemplet: t.ex. den högre känslsamheten hos grevinnan Leonora med utrop av olika slag men också den unge mannen Hermans något högstämmda uttryckande av sina känslor; även Matias Bertels något mer formella språk jämfört med hustrun kan väl skönjas. I parundersökningen har ju inte informella ordformer och inte heller ordval undersökts, men man kan gissa att man skulle kunna finna skillnader i dessa avseenden både mellan könen och med hänsyn till rollfigurernas sociala ställning och karaktär (jfr Melander Marttala 2002a, 2003, M. Thelander 2003). För de tre par som här närmare presenterats har jag dock kompletterat resultaten med värden för informella ordformer. Rollfigurerna i paren har följande andelar informella ordformer (i % av rollfigurens totala ordantal):

A Öfverste Melcher	4,9 %
B Grefvinnan Leonora	2,6 %
F Matias Bertel	5,9 %
E Sara Bertel	8,8 %
G Herman	5,3 %
H Fanny	5,6 %

Den högsta andelen informella ordformer har som framgår Sara Bertel, den lägsta grevinnan Leonora. Övriga figurers värden ligger mer samlade och paret Herman och Fanny har mycket liten skillnad mellan sina andelar. Resultaten följer väl formalitetsförhållandena i tabell 5. Noteras kan vidare att par A/B har den lägsta genomsnittliga andelen informella former (3,75 %), medan par F/E har den högsta (7,35 %); för par G/H

ligger värdet däremellan (5,45 %). Man kan alltså även se en viss social variation. Också denna variation i informella ordformer kan väl sägas framskymta i exemplen här, kanske tydligast i exempel 1. (Jfr M. Thelander 2003:199–200.)

Manliga och kvinnliga författare

För period 4 finner man som nämnts både manliga och kvinnliga författare. (I period 3 återfinns i drama 3E ett kvinnligt författarpär; period 3 ingår dock inte i redovisningen här.) Av de nio dramer i period 4 som ingår i studien har fem manliga författare, fyra kvinnliga (se under Material för en förteckning). En intressant fråga är förstas om man kan se skillnader mellan de manliga och kvinnliga författarnas dramatexter, i denna undersökning i fråga om talutrymme och språk för manliga och kvinnliga rollfigurer. Tabell 6 visar resultaten vad avser detta. I bilaga 3 ges värden för de enskilda dramerna och författarna.

Tabell 6. Skillnader mellan män och kvinnor: talutrymme och språk.
Kvinnliga och manliga författare. Period 4.

		<u>Manliga författare</u>		<u>Kvinnliga författare</u>	
	Drag	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor
Tal- utrymme	Andel av orden (%)	65	35	49	50
	Andel av rollerna (%)	57	43	45	55
	Ordantal/roll	2725	1817	1974	1696
	Antal repliker/roll	146	119	104	96
	Ordantal/replik	18,2	15,3	20,6	17
Språk	Ordlängd	4,3	4,1	4,3	4,2
	Andel långa ord (%)	15,4	10,2	13,8	12,2
	Meningslängd	8,4	8,3	8,6	8,2
	Informella ordformer (%)	4,6	4,8	4,3	4,5
	Känslotecken (%)	8,1	8,0	8,6	7,5

Delas dramerna i period 4 upp på manliga och kvinnliga författare ser man framför allt en skillnad i vilket talutrymme författare av olika kön ger manliga och kvinnliga rollfigurer: de kvinnliga författarna har framför allt jämnare ordandel liksom ordantal per roll mellan de båda könen och särskilt påfallande är att man bland rollfigurerna möter fler kvinnor än män.

Språkligt sett följer däremot både de kvinnliga och de manliga författarna periodens allmänna mönster med mer formellt språk för männen i

fråga om ordlängd och meningslängd. I fråga om ordlängd och andel långa ord är könsskillnaden märkbart större hos manliga författare. Beträffande informella ordformer har både de kvinnliga och de manliga författarna något högre andelar för kvinnor. De manliga författarna har nästan ingen skillnad mellan män och kvinnor i andelar för känslotecken, medan de kvinnliga författarna har högre värden för manliga rollfigurer än för kvinnliga.⁸

Resultaten kan inte sägas vara särskilt anmärkningsvärda. Att kvinnliga rollfigurer ges större utrymme i skådespel av kvinnliga författare som i de flesta fall också diskuterar könsrollsfrågor i sina verk är naturligt. Att de sedan återger ett språk för de manliga och kvinnliga rollfigurerna som återspeglar samtidens språk och idéer om språkskillnader är ju också förklarligt.

Talsituationer

De talsituationer som förekommer i dramerna är uppdelade på scener i hemmet, dvs. privata miljöer, och scener utanför hemmet, bl.a. på kaféer, alltså mer offentliga miljöer. Ytterligare en situation som är vanlig är att man tar emot besök och visiter i sitt hem, en situation som ligger mellan det privata och det offentliga. Tablå 1 visar översiktligt hur det ser ut i de tio dramerna från 1700-talet, tablå 2 visar 1800-talet. I tablåerna anges med M + K om både män och kvinnor uppträder i de olika situationerna; andra fall anges kortfattat. Allmänt sett finner man i 1700-talsdramerna både privata och offentliga miljöer medan nästan alla 1800-talsdramer utspelar sig i hemmet, i privat miljö.

Som framgår av tablå 1 vistas kvinnorna på 1700-talet huvudsakligen i privata miljöer, där de dock tar emot besök. Det är i stort sett bara männen som förekommer i miljöer utanför hemmen, men det är en liten skillnad mellan period 1 och 2, så att vissa kvinnor i ett par pjäser (2C och 2E) också rör sig utanför hemmen (på stadens gator i 2C, på resande fot som besökare i 2E). I drama 2C handlar det dock om ett par något mindre

---

⁸ I en undersökning av språkliga könsskillnader i fyra av korpusens dramer (två från 1800-talet, två från 1900-talet, med en manlig och en kvinnlig författare från varje period) har förutom repliklängd även ofullbordade meningar (indikerande tvekan och osäkerhet) och bruk av svordomar studerats (Lundkvist 2001). Ofullbordade meningar är grovt sett vanligast hos kvinnliga rollfigurer (med undantag av 1900-talsdramat med manlig författare). I fråga om svordomar är det genomgående männen som har stor användning av dessa (de manliga rollfigurerna står för mellan 75 % och 98 % av svordomarna) och inga skillnader mellan kvinnliga och manliga författare finns. Resultaten är i linje med tendensen i denna studie, med konventionella språkskillnader mellan könen.

ädla kvinnliga rollfigurer. (Jfr Ulvros 1996:84 ff. om den begränsade rörlighet utanför hemmen som i äldre tider ansågs lämplig för kvinnor i de högre samhällsskikten som inte ville riskera sitt anseende.) Förhållandena avspeglar förstås de olika villkoren för män och kvinnor i den tidens samhälle. En slutsats är att männens lite större dominans vad gäller talutrymme liksom även deras något formellare språk i viss mån kan sammanhålla med detta att de talar även i de offentliga miljöerna.

Tablå 1. Talsituationer i hemmet och utanför hemmet, 1700-talet.

Period 1

1A: i ett borgarhem M + K	privat miljö
1B: i högreståndshem, på ett kaffehus K: endast privatmiljö; M: båda	privat + offentlig miljö; besök
1C: i ett högreståndshem M + K	privat miljö
1D: i ett borgarhem M + K	privat miljö
1E: på börsen, handelskontor, i ett borgarhem K: endast privatmiljö; M: båda	offentlig + privat miljö; besök

Period 2

2A: på ett kaffehus M + K (ffr a M)	offentlig miljö
2B: i ett högreståndshem på landet M + K	privat miljö; besök;
2C: i ett borgarhem + på gator M + K	privat + offentlig miljö; besök
2D: i ett borgarhem + dess trädgård M + K	privat miljö; besök
2E: på ett gods: boende + gäster M + K	privat miljö; besök

Dramerna från 1800-talet utspelar sig med ett undantag nästan helt och hållet i privata miljöer, i hemmen, där man också tar emot vissa besök, t.ex. affärsbesök eller besök av släktingar och vänner. I 1800-talets dramer kan man alltså inte finna skillnader i talsituationer mellan män och kvinnor. Inte heller i drama 3C, som innehåller scener i både privata och offentliga miljöer, råder det någon skillnad mellan män och kvinnor vad avser i vilka miljöer de rör sig. Det framkommer dock i dramernas dialoger att det är vanligt att männen lämnar hemmet för att gå till arbetet, uträtta ärenden eller idka umgängesliv utom hemmet, medan detta nästan inte alls förekommer för kvinnornas del. Det är alltså ändå tydligt att medelklassens kvinnor i hög grad vistades i och var bundna till hemmets

mer begränsade värld, en intimsfär i både fysisk och psykisk bemärkelse, där deras viktiga roller var som mödrar och hustrur. (Jfr t.ex. Frykman & Löfgren 1979:104–112, Johannesson 1980:7–13, Ulvros 1996:36–68, 81–86, Bjurman 1998:84–93, 193–224.) Jämfört med 1700-talet kan man dock ändå utgå från att villkoren för män och kvinnor att vistas utom hemmet var under förändring under 1800-talet (jfr Ulvros 1996:86), dock inte i fråga om deltagande i större offentliga sammanhang för kvinnornas del. För 1800-talet kan männens mer formella språk i dramadialogerna emellertid inte förklaras med att de talar i de offentliga miljöerna, men möjligen med att deras offentliga språk följer med in i hemmen.

Tablå 2. Talsituationer i hemmet och utanför hemmet, 1800-talet.

Period 3

3A: på en lantegendom, i trädgården M + K	privat miljö
3B: i två borgerliga hem M + K	privat miljö
3C: i ett värdshus, ute o. inne, i Humlegården, i ett högreståndshem, vid Strömmen M + K	offentlig + privat miljö
3D: inom- och utomhus i högreståndsmiljöer M + K	offentlig + privat miljö
3E: i ett fattigt hantverkarhem, i ett högreståndshem M + K	privat miljö

Period 4

4A: i ett borgerligt hem M + K	privat miljö
4B: i ett borgerligt hem M + K	privat miljö
4C: i ett borgerligt hem M + K	privat miljö; besök
4D: i ett borgerligt hem M + K	privat miljö; besök
4E: i ett borgerligt hem M + K	privat miljö; besök
4F: i ett borgerligt hem M + K	privat miljö; besök
4G: på en lantegendom M + K	privat miljö; besök
4H: på en lantegendom, i hemmet i staden M + K	privat miljö
4J: i det biskopliga hemmet i en stad M + K	privat miljö; besök

Diskussion

Sammanfattningsvis finner man en del skillnader mellan männens och kvinnornas språk i dramadialoger från 1700- och 1800-talet, men dessa är inte genomgående så stora eller klara som man kanske kunde ha väntat sig. Männens dominerar dock talutrymmet i dramerna, med undantag av 1800-talets skådespel med kvinnliga författare. En tendens är vidare att männen generellt sett står för ett formellare språk; särskilt gäller det för de högre klasserna. Känslomhet visar ett mönster med ett mer emotivt språk för kvinnor i parundersökningen, bortsett från de lägre klasserna, men i övrigt en större känslomhet för männen. I fråga om talsituationer placeras kvinnorna i hemmen medan männen också förekommer i det offentliga livet utanför hemmen.

Vad man också måste ta hänsyn till är att dramernas språk och språksituationer – för både män och kvinnor – varierar efter flera andra parametrar än kön och att dessa faktorer kan inverka starkare än könstillhörigheten. Här kan först nämnas samtalssituationens formalitetsgrad. Gun Widmark (1969, 1991, 2001, 2003) har framhållit den starka stil-differentiering man finner på 1700-talet och 1800-talet och som reglerar det språk som lämpligen används i olika samtalssituationer och för olika ämnen i dramerna, och det gäller både män och kvinnor. Mycket översiktligt kan sägas att åtminstone för personer i de högre stånden varierade språket i flera stilnivåer och talararter: högre ämnen (religion, politik, lärdom) i offentliga situationer krävde en hög stilnivå, ett formellt och skriftspråkligt tal; i samvaro med likar utom familjen vid till exempel visiter förväntades en särskild form av talspråk, ett umgängesspråk, och inom familjen kunde ett något vardagligare språk brukas liksom gentemot tjänstefolk och personer ur lägre klasser. De lägre klasserna hade inte denna stilvariation i sitt språk, utan talade ”enkelt” och dialektalt. (Se t.ex. Widmark 2003.) Detta förefaller slå igenom i 1700-talets dramer i korpusen, där männens något mer formella språk till dels kan förklaras av de också talar i offentliga miljöer. Däremot gäller det inte för 1800-talets dramer, som ju i korpusens urval av pjäser inte har en uppdelning på offentliga och privata talsituationer.

En annan faktor som spelar in för olika rollfigurers språkliga variation har att göra med rollfigurerna och deras karaktärer: ädla och goda personer i dramat har ofta ett annat språk än de med oädel och dålig karaktär; särskilt gäller detta för 1700-talet och den tidiga 1800-talsperioden, däremot inte för den senare perioden på 1800-talet. Ytterligare en inverkan omständighet kan vara vilken uppgift en rollfigur har i dramat, både vad avser dramats handling och vilken sorts person och personlighet de ska framställa. En gammal advokat talar vanligtvis inte på samma vis som en

ung strejkledare, en skådespelerska inte på samma vis som en barnmorska; rollfiguren kan vara lugn och eftertänksam, livlig och känslsam, stel och formell osv. Likaså är den sociala tillhörigheten av stor betydelse för den språkliga differentieringen. I många dramer görs skillnad mellan olika sociala grupper språkbruk, t.ex. mellan herrskap och tjänstefolk, stadsbor och lantbor eller mellan högre och lägre klasser som adel och borgerskap. Rollfigurer som tillhör högre eller lägre klass, är ädlingar eller uppkomlingar, är bildade eller obildade etc. kan alltså ges olika språkliga klädnader. (Jfr Widmark 1969, 2003, Melander Marttala 2002a, 2003.)

Många (moderna) sociolingvistiska undersökningar har påvisat en tendens att kvinnor talar finare och mer standardnära. En bakgrund till detta kan sökas i de borgerliga klassernas framväxt och ökade betydelse under 1800-talet. För dessa grupper blev språket ett viktigt kapital, i synnerhet för kvinnornas del (Romaine 1996; jfr även Melander Marttala 2002a). I denna undersökning skulle andelarna formella–informella ordformer kunna spegla sådana förhållanden, men resultaten visar inte på lägre andelar informella ordformer för kvinnorna i dramernas dialoger. Som ovan nämnts spelar emellertid även andra faktorer in för dramernas språkliga variation. Ytterligare undersökningar av bl.a. ordval som bruk av svordomar och kraftuttryck, eufemismer eller andra ord som ansetts könstypiska (som t.ex. *förtjusande*, se bl.a. Cederschiöld 1900, Kotsinas 1994) skulle behövas för att kasta ljus över förhållandena.

Om man tydligare vill komma åt könsskillnader bör man försöka konstanthålla sådana faktorer som samtalssituation eller social tillhörighet (jfr Melander Marttala 2002b, 2003). Till viss del är detta gjort i parundersökningen, som också visade på lite bestämdare skillnader mellan män och kvinnor. Det mönster med högre grad av formalitet och lägre grad av känslsamhet för männen som parundersökningen visade för framför allt den senare 1800-talsperioden tyder kanske på att det är under denna tid som detta traditionella mönster för mäns och kvinnors språkbruk börjar framträda tydligare.

Man kan här tänka sig ett växelverkande inflytande mellan språket och dramatiken. Författarna vill återge skillnader (som redan finns) mellan, som i detta fall, mäns och kvinnors språk, samtidigt som dramernas språkliga variation efter kön förmedlar mönster och uppfattningar om män och kvinnor. Föreställningar om könen och vilket språk som karaktäriserar män och kvinnor, som är lämpligt för män och kvinnor, får spridning och understöd genom att de förmedlas och uttrycks i bl.a. litteratur och dramatik. Teatern och teaterpjäserna kan alltså fungera som förebilder och socialisationstillfällen med inverkan på hur män och kvinnor bör tala, vill tala och talar.

Avslutningsvis kan sägas att man finner språkliga könsskillnader i 1700-talets och 1800-talets dramadialog, men lite oväntat är de inte så tydliga. En slutsats är att man för att klargöra förhållandena och nyansera bilden även behöver fördjupade studier av hur språket varierar efter samtals-situation, rollkaraktär och social tillhörighet. Undersökningarna visar ändå på ett samspel mellan de samhälleliga förhållandena och drama-dialogen där mäns och kvinnors olika ställning och situation tillsammans med ideal för de olika könen avspeglas i språket. Vi kan i någon mån få en bild av dåtidens språk och språkbruk.

Litteratur

- Adelswärd, Viveka, 1999: Kvinnospråk och fruntimmersprat. Forskning och fördomar under 100 år. Stockholm.
- Bjurman, Eva Lis, 1998: Catrines intressanta blekhet: unga kvinnors möten med de nya kärlekskraven 1750–1830. Stockholm.
- Cederschiöld, Gustaf, 1900: Om kvinnospråk och andra ämnen. Lund.
- Einarsson, Jan, 1978: Talad och skriven svenska: sociolingvistiska studier. (Lundastudier i nordisk språkvetenskap. Serie C, Studier i tillämpad språkvetenskap, 9.) Lund.
- Einarsson, Jan & Hultman, Tor G., 1984: God morgon pojkar och flickor. Om språk och kön i skolan. Malmö.
- Frykman, Jonas & Löfgren, Orvar, 1979: Den kultiverade människan. Lund.
- Gunnarsson, Britt-Louise, 1992: Forskning om språk och kön i Sverige. I: Språk, språkbruk och kön. Rapport från ASLA:s nordiska symposium i Uppsala, 7–9 november 1991. Utg. B.-L. Gunnarsson & C. Liberg. (ASLA:s skriftserie 5.) Uppsala.
- Johannesson, Erik, 1980: Den läsande familjen: familjetidskriften i Sverige 1850–1880. (Nordiska museets handlingar 96.) Stockholm.
- Kotsinas, Ulla-Britt, 1994: Vrålbedåriskt. En bok om flickslang. (Skrifter utgivna av Svenska språknämnden 78.) Stockholm.
- Loman, Bengt, 1972: Om talspråkets varianter. I: Språk och samhälle. Språksociologiska problem. Bengt Loman (utg.). Lund. S. 44–74.
- Loman, Bengt, 1977: Den klasslösa syntaxen. I: Språk och samhälle 3. Social variation i talspråkets syntax. Bengt Loman (utg.). Lund. S. 5–39.
- Lundkvist, Per, 2001: Sanna kvinnor och osanna män. En undersökning av språkliga könsskillnader i fyra svenska dramer. C-uppsats i Nussvenska. Institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet.
- Malmberg, Anna, 1985: Manlig och kvinnlig samtalsmiljö – finns det? (FUMS Rapport nr 128.) Uppsala.
- Melander Marttala, Ulla, 2001: Hur dialogisk är dramadialog? Repliklängd i svenska dramer. (Svensk dramadialog nr 3 = FUMS Rapport nr 203.) Institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet. Uppsala.
- Melander Marttala, Ulla, 2002a: Talspråklig differentiering i två dramer i arbetarmiljö. I: Studier i svensk språkhistoria 6. Förhandlingar vid Sjätte sammankomsten för svenska språkets historia Helsingfors 11–12 maj 2000. (Folkmålsstudier 41.) Helsingfors. S. 177–187.
- Melander Marttala, Ulla, 2002b: Män och kvinnor på 1700-talet: språkliga skillnader i dramadialog. I: Svenska språkets historia i östersjöområdet. Studier i svensk språkhistoria 7. Utg. S. Lagman, S.Ö. Ohlsson, V. Voodla. (Nordistica Tartuensia No. 7.) Tartu. S. 253–266.

- Melander Marttala, Ulla, 2003: Män och kvinnor i 1700-talets dramadialog. I: Svenska på scen. Språk och språkanvändning i svensk dramatext från tre sekler. Red. S. Strömquist. (Ord och stil. Språkvårdssamfundets skrifter 34.) Uppsala. S. 59–81.
- Melander Marttala, Ulla & Östman, Carin, 2000: Svensk dramadialog under tre sekler – en projektbeskrivning. (Svensk dramadialog nr 1 = FUMS Rapport nr 200.) Institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet. Uppsala.
- Melander Marttala, Ulla & Strömquist, Siv, 2001: Korpusen Svensk dramadialog. Användarhandbok. (Svensk dramadialog nr 2 = FUMS Rapport nr 202.) Institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet. Uppsala.
- Nordenstam, Kerstin, 1987: Kvinnlig och manlig samtalsstil. Färsk forsk 11. Institutionen för nordiska språk. Göteborgs universitet. Göteborg.
- Nordenstam, Kerstin, 1998: Skvaller. (Ord och stil. Språkvårdssamfundets skrifter 29.) Uppsala.
- Romaine, Suzanne, 1996: Clothes make the man, but language makes the woman. Socio-historical reflections on women and standard speech. I: Språk och stil 6 NF. S. 169–178.
- Skuncke, Marie-Christine, 1981: Sweden and European Drama 1772–1796. A study of translations and adaptations. (Acta Universitatis Upsaliensis. Historia Litterarum 10.) Uppsala.
- Thelander, Kerstin, 1986: Politikerspråk i könsperspektiv. (Ord och stil. Språkvårdssamfundets skrifter 17.) Malmö.
- Thelander, Kerstin, 2001: Ni är alltför skarpsinnig fru biskopinna! Tilltalsskick i några svenska 1800-talsdramer. I: Språk, kön och kultur. Rapport från fjärde nordiska konferensen om språk och kön, Göteborg den 6–7 oktober 2000. Utg. K. Nordenstam & K. Norén. Institutionen för svenska språket, Göteborgs universitet. Göteborg. S. 224–234.
- Thelander, Kerstin, 2003: ”Och ni sade *du* till mig!” Något om tilltalsskicket i svenska dramer under 1800-talet. I: Svenska på scen. Språk och språkanvändning i svensk dramatext från tre sekler. Red. S. Strömquist. (Ord och stil. Språkvårdssamfundets skrifter 34.) Uppsala. S. 93–109.
- Thelander, Mats, 2003: Stilmarkörer i svensk dramatext. I: Svenska på scen. Språk och språkanvändning i svensk dramatext från tre sekler. Red. S. Strömquist. (Ord och stil. Språkvårdssamfundets skrifter 34.) Uppsala. S. 184–205.
- Ulvros, Eva Helen, 1996: Fruar och mamseller. Kvinnor inom sydsvensk borgerlighet 1790–1870. Lund.
- Ulvros, Eva Helen, 1998: Kärlekens villkor. Tre kvinnoöden 1780–1880. Lund.

- Widmark, Gun, 1969: Stildifferentiering i Gyllenborgs komedi Svenska sprätthöken. I: Nysvenska studier 49. S. 5–77.
- Widmark, Gun, 1980: Kvinnospråk. I: Språken i vårt språk. Språkstudier samlade och utgivna av Inge Jonsson och Svenska Akademien. Stockholm. S. 72–89.
- Widmark, Gun, 1984: Språk och kön. I: Annales Academiae Regiae Upsaliensis 25, 1983–84. S. 47–66.
- Widmark, Gun, 1991: Boksvenska och talsvenska. Om språkarter i nysvenskt talspråk. I: Språk & stil 1 NF. S. 157–198.
- Widmark, Gun, 2001: Svenska sprätthöken som stilkälla. I: GÄLLER STAM SUFFIX OCH ORD. (Festskrift till Martin Gellerstam den 15 oktober 2001.) Meijerbergs arkiv för svensk ordforskning 29. Göteborg. S. 446–462.
- Widmark, Gun, 2003: *Svenska sprätthöken* som samtidsdrama. I: Svenska på scen. Språk och språkanvändning i svensk dramatik från tre sekler. Red. S. Strömquist. (Ord och stil. Språkvårdssamfundets skrifter 34.) Uppsala. S. 37–58.
- Östman, Carin, 2002: Kvinnliga pärlhalsband och manliga kinesiska askar. Om manlig och kvinnlig syntax i svensk dramatik runt sekelskiftet. I: Svenska språkets historia i östersjöområdet. Studier i svensk språkhistoria 7. Utg. S. Lagman, S.Ö. Ohlsson, V. Voodla. (Nordistica Tartuensia No. 7.) Tartu. S. 311–316.

Bilaga 1

Formella och informella ordformer. Undersökta ord.

Orden är med något undantag förtecknade endast i grundformer. Alla relevanta böjningsformer har dock undersökts. Ord där formvariant markerats med apostrof i dramerna har räknats som informella former.

bedja/be

bedraga/bedra

blifwa/bli

både/bå

dag/da

dagar/dar

dagen/dan

det/dä

de/di

dig/dej

draga/dra

gifwa/ge

god/go

hafwa/ha

huru/hur

hwad/hwa/hvad/vad/va

intet/inte

mig/mej

mycket/mycke

neder/ned/ner

och/å

pläga/plä

sade(s)/sa

se/si

sig/sej

skola/skal(l)/ska/skulle/sku

säga/sä(i)ja

taga/ta

ti(l)/te

är/ä

Bilaga 2

Värden för talutrymme och språk i 10 dramer. 1700-talet

Drama	Ord- andel	Ord/ roll	Repl. /roll	Ord/ replik	Roll- andel	Ord- längd	Lo	MI	Känslo- tecken	Inform. ordf. %
1A M	58,2	1822	52	35,2	58,3	4,4	14,8	17,5	2,9	0,2
K	41,8	1830	56	32,5	41,7	4,2	12,0	15,9	2,3	0,4
1B M	71,9	2508	52	48,7	72,7	4,3	14,3	26,0	1,0	2,6
K	28,1	2613	73	36,0	27,3	4,2	11,9	21,7	1,2	1,4
1C M	67,8	1605	56	28,7	60,0	4,2	13,4	10,8	11,3	2,8
K	32,2	1142	44	25,7	40,0	4,1	11,7	10,8	9,0	2,9
1D M	83,1	3489	90	38,8	60,0	4,0	11,2	13,7	1,6	2,0
K	17,1	1067	30	35,9	40,0	3,9	10,2	13,8	1,2	2,6
1E M	67,8	508	16	30,9	76,5	4,2	14,2	15,6	1,4	5,3
K	32,1	783	29	26,6	23,5	4,1	10,7	13,6	1,4	5,4
2A M	82,4	504	18	28,6	84,6	4,5	16,0	11,5	9,2	3,1
K	17,6	591	22	26,3	15,4	4,3	12,4	8,7	6,6	3,0
2B M	51,9	732	35	20,6	57,1	4,1	14,1	7,5	2,4	13,4
K	48,1	906	46	19,8	42,9	4,2	15,5	8,2	2,0	17,9
2C M	33,0	732	31	23,4	50,0	4,5	18,8	6,1	7,9	5,1
K	67,0	1487	53	27,8	50,0	4,2	14,9	6,2	8,8	14,1
2D M	65,5	1832	58	31,7	55,5	4,5	18,3	10	2,6	3,1
K	34,5	1206	37	32,6	44,4	4,3	15,4	9,0	3,1	3,2
2E M	61,1	1621	50	32,6	60,0	4,3	15,4	9,0	7,3	3,1
K	38,9	1549	47	32,6	40,0	4,2	12,9	9,6	6,6	3,6

Bilaga 3

Värden för talutrymme och språk i 14 dramer. 1800-talet

Dramer författade av kvinnor markerade med understrykning.

Drama	Ord- andel	Ord/ roll	Repl. /roll	Ord/ replik	Roll- andel	Ord- längd	Lo	MI	Känslo- tecken	Inform. ordf. %
3A M	73,0	900	30	29,9	75	4,5	18,1	8,3	4,9	5,3
K	27,0	997	41	24,1	25,0	4,6	18,1	9,3	2,8	4,6
3B M	71,9	1107	62	17,9	55,6	4,5	17,6	9,5	15,0	4,8
K	28,1	540	39	13,8	44,4	4,4	16,8	7,9	14,4	3,4
3C M	64,8	1030	45	22,8	71,0	4,5	17,2	8,5	3,3	4,5
K	35,2	1368	58	23,7	29,0	4,5	15,6	8,7	3,5	5,1
3D M	81,8	1144	54	21,3	89,5	4,9	23,7	8,0	4,2	1,4
K	18,2	2167	87	24,9	10,5	4,6	20,4	7,4	5,5	1,4
3E M	64,2	1077	49	22,1	72,7	4,4	16,0	9,7	5,0	4,3
K	35,8	1606	80	20,1	27,3	4,5	16,9	8,9	4,7	2,4
4A M	61,3	1980	100	19,9	50,0	4,4	14,5	7,8	5,0	4,2
K	38,7	1248	76	16,5	50,0	4,5	15,8	7,6	5,5	4,1
4B M	43,5	2156	63	34,0	42,9	4,3	14,4	13,3	8,9	4,6
K	56,5	2098	87	24,0	57,1	4,1	10,5	11,3	7,1	4,7
4C M	45,5	3370	172	19,6	37,5	4,3	14,4	9,8	6,6	4,2
K	54,5	2425	140	17,4	62,5	4,2	11,2	8,9	7,0	4,4
4D M	69,7	1999	138	14,4	55,6	4,4	16,0	6,2	9,2	4,9
K	30,3	1087	70	15,6	44,4	4,1	9,4	8,3	6,8	5,0
4E M	41,2	657	49	13,3	37,5	4,1	9,2	6,1	10,8	3,9
K	58,8	563	36	12,0	62,5	4,0	9,7	6,6	7,6	4,7
4F M	68,1	1773	120	14,8	70,0	4,1	14,2	6,6	6,2	5,8
K	31,9	1935	135	14,3	30,0	3,9	7,1	6,5	6,7	6,5
4G M	69,5	1655	82	20,2	71,4	4,5	18	9,6	7,9	4,8
K	30,5	1814	114	16,0	28,6	4,3	14	9,8	8,4	4,4
4H M	72,6	4826	218	22,2	50,0	4,2	14,5	9,9	10,8	3,5
K	27,4	1822	137	13,3	50,0	4,1	9,2	8,0	11,1	3,8
4J M	51,9	3102	202	15,3	50,0	4,4	17,2	7,3	9,5	4,5
K	48,1	2876	185	15,6	50,0	4,2	12,8	7,1	9,9	4,4

Bilaga 4

Utvalda rollfigurer i parundersökningen

<u>Drama</u>	<u>Rollbokstav</u>	<u>Karaktäristik</u>
1A	F man E kvinna	Valerius, ung man, kär i E. Mariane, ung kvinna, kär i F.
1B	B man I kvinna	Baron Stadig, ung man, bror till I. Fröken Sophia Gladlynt, ung kvinna, syster till B.
1C	A man G kvinna	Styrbiörn, äldre man. Fru Ramborg, Styrbiörns hustru, äldre kvinna.
1C	C man I kvinna	Baron Philip, ung man, kär i I. Fröken Augusta, Styrbiörns fosterdotter, kär i C.
1C	F man J kvinna	Nisse, Styrbjörns dräng. Brita, Fröken Augustas piga.
1D	E man B kvinna	Caspar, ung man, kär i B. Jungfru Lisa, ung kvinna, kär i E.
1D	F man D kvinna	Truls, dräng. Ingrid, piga.
1E	A man N kvinna	Goldfresser, bankir, äldre man. Fru Goldfresser, äldre kvinna, hustru till A.
1E	O man U kvinna	Thore, dräng till A. Stina, kammarjungfru till N.
2A	D man A kvinna	Mulpus, sterbhuskammererare, äldre man. Madame Bindmössa, kaffehusinnehavarska, äldre kvinna.
2B	A man B kvinna	Baron Bergschöld, äldre man. Friherrinnan Bergschöld, hustru till A, äldre kvinna.
2C	D man B kvinna	Leander, ung man, kär i B. Sophia, ung kvinna, kär i D.
2D	D man F kvinna	Cederberg, informator, ung man. Clara, spinnerska, med god familjebakgrund, ung kvinna.
2E	B man D kvinna	Herr Adolphsson, rik possessionat, ung man, kär i D. Sophie, ung kvinna, kär i B.
2E	G man E kvinna	Sven, jägare, tjänare hos B. Lisette, kammarjungfru hos D.
3A	E man B kvinna	Löjtnant Willner, ung man, friar till B. Emelie, ung änka.
3C	A man B kvinna	Öfverste Melcher, äldre man. Grefvinnan Leonora, hustru till A, äldre kvinna.
3C	F man E kvinna	Matias Bertel, äldre man, make till E. Sara Bertel, värdhusvärdinna, äldre kvinna.
3C	G man H kvinna	Herman, ung man, fosterson till F och E. Fanny, ung kvinna, fosterdotter till F och E.
3E	B man C kvinna	Lionel, löjtnant, ung man. Gabriéle, ung kvinna, syster till B.
3E	D man F kvinna	Eberhard, läkare, ung man, kär i F. Mathilda, ung kvinna, kär i D.

4A	A man	Oscar Hjerne, banktjänsteman, ung man.
	B kvinna	Viola, hustru till A, ung kvinna.
4A	D man	Milde, kamrer, äldre man.
	C kvinna	Rektorskan, mor till A, äldre kvinna.
4B	A man	Bark, äldre man.
	B kvinna	Fru Bark, hustru till A, äldre kvinna.
4B	E man	Wilhelm, ung man, svärson till A och B.
	C kvinna	Berta, dotter till A och B, svägerska till E, ung kvinna.
4C	F man	Pastor Stenborg, äldre man.
	A kvinna	Fru German, äldre kvinna.
4C	B man	Kristofer, son till A, ung man.
	C kvinna	Sigrid, dotter till A, syster till B, ung kvinna.
4D	A man	Ryttmästarn.
	B kvinna	Laura, hustru till A.
4E	H man	Birger, ung man.
	A kvinna	Siri, ung kvinna.
4F	A man	Gunnar Palm, författare, ung man.
	B kvinna	Hilma, hustru till A, ung kvinna.
4H	B man	Torsten Rudberg.
	D kvinna	Helena, hustru till B.
4J	B man	Adil Barfot, journalist, ung man.
	A kvinna	Saga Leire, bildhuggarinna, ung kvinna.
4J	C man	Manfred Vik, biskop, äldre man.
	D kvinna	Ödegård Vik, hustru till C, äldre kvinna.

Anm. Av olika skäl har det inte i alla dramer funnits lämpliga par att låta ingå i delstudien.

Bilaga 5

Värden för de enskilda rollfigurerna i parundersökningen.

Drama/ roll/kön	Antal ord	Andel ord %	Långa ord %	Men.- längd	Känslo- teck. %
1A Fm	930	4,2	11,8	13,7	3,0
Ek	1127	5,2	10,8	11,9	5,9
1B Bm	3914	14,0	15,1	34,6	1,0
Ik	2649	9,5	13,1	28,2	1,5
1C Am	4590	32,3	11,0	12,5	13,3
Gk	924	6,5	8,9	10,9	10,4
1C Cm	822	5,8	11,2	13,7	8,3
Ik	223	1,6	9,2	13,9	15,2
1C Fm	2307	16,2	10,8	12,5	12,7
Jk	2537	17,9	10,0	13,8	9,5
1D Em	987	3,9	11,0	23,5	1,3
Bk	1087	4,3	10,1	16,5	1,8
1D Fm	6730	26,7	10,0	14,1	1,4
Dk	2268	9,0	7,6	13,9	1,3
1E Am	1399	7,2	11,6	13,4	1,9
Nk	2187	11,2	11,0	15,1	1,6
1E Om	2084	10,7	7,5	16,9	1,9
Uk	1781	9,1	9,1	14,4	1,6
2A Dm	680	10,0	13,6	11,9	10,9
Ak	753	11,2	14,1	12,6	6,0
2B Am	1068	9,4	10,4	12,0	1,4
Bk	2885	25,5	11,3	11,5	1,9
2C Dm	861	6,5	14,0	8,6	14,4
Bk	1258	9,4	14,6	12,9	15,3
2D Dm	1292	9,2	17,0	11,8	2,5
Fk	2313	16,5	16,1	9,6	3,5
2E Bm	3431	21,5	15,8	9,5	7,2
Dk	1057	6,6	13,4	11,0	5,5
2E Gm	2948	18,5	10,4	9,7	7,8
Ek	696	4,4	10,0	12,0	3,3

Drama/ roll/kön	Antal ord	Andel ord %	Långa ord %	Men.- längd	Känslo- teck. %
3A Em	1227	11,1	13,3	8,1	5,3
Bk	1063	9,6	18,1	11,2	1,9
3C Am	3288	9,4	15,5	9,1	4,2
Bk	3509	10,0	15,4	9,8	4,6
3C Fm	3981	11,4	14,8	10,2	3,9
Ek	3555	10,2	12,9	9,7	4,5
3C Gm	2968	8,5	13,6	8,8	5,4
Hk	2036	5,8	10,4	11,0	3,0
3E Bm	637	4,7	15,1	9,4	5,8
Ck	200	1,5	17,0	7,7	7,5
3E Dm	1122	8,3	18,6	10,9	4,8
Fk	1537	11,4	12,4	9,1	6,2
4A Am	4367	27,1	15,0	8,7	6,8
Bk	2716	16,8	12,6	8,0	7,0
4A Dm	3664	22,7	14,5	9,0	4,4
Ck	2381	14,8	14,7	8,6	6,0
4B Am	3176	21,4	12,2	14,8	9,9
Bk	2589	17,4	9,8	10,0	9,4
4B Em	2565	17,3	13,2	14,8	8,3
Ck	3929	26,4	11,0	13,0	6,2
4C Fm	2045	9,2	12,9	10,1	6,9
Ak	2990	13,4	11,0	9,3	8,3
4C Bm	4027	18,1	10,8	12,1	6,8
Ck	5185	23,3	11,1	9,0	8,3
4D Am	6713	46,8	12,4	9,5	6,3
Bk	2305	16,1	11,7	8,7	7,6
4E Hm	2068	43,2	9,1	8,1	8,6
Ak	2340	48,9	8,9	7,6	7,2
4F Am	4224	23,2	9,9	6,7	6,1
Bk	1918	10,5	8,3	6,8	7,8
4H Bm	4727	17,8	10,2	10,9	9,8
Dk	2688	10,1	8,2	9,0	12,4
4J Bm	2954	16,5	10,1	8,4	12,0
Ak	2782	15,5	11,5	8,2	14,3
4J Cm	2662	14,8	13,6	9,0	9,0
Dk	4345	24,2	12,3	9,0	10,5

